

Elektroniczne czynności procesowe w świetle nowelizacji z 10.7.2015 r.

dr Anna Kościółek¹

Prawo cywilne procesowe podlega ciągłym zmianom z uwagi na sukcesywnie przeprowadzaną informatyzację wymiaru sprawiedliwości. Proces ten obejmuje zwłaszcza informatyzację czynności procesowych, przekształcając tę tradycyjnie rozumianą kategorię w elektroniczne czynności procesowe. Artykuł jest poświęcony problematyce wykorzystania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w związku z podejmowanymi w postępowaniu cywilnym czynnościami procesowymi w świetle ostatnich zmian legislacyjnych wprowadzonych w życie 8.9.2016 r. Wiele z tych zmian, szczególnie w zakresie pism procesowych, doręczeń, czynności dowodowych, posiedzeń sądowych oraz orzeczeń, poddano analizie w niniejszym opracowaniu.

Uwagi wstępne

Prawo cywilne procesowe nieustannie zmienia się w efekcie sukcesywnie realizowanego procesu informatyzacji wymiaru sprawiedliwości, z którym wiąże się m.in. coraz powszechniejsza informatyzacja czynności procesowych podejmowanych w postępowaniu cywilnym. Początki problematyki elektronicznych czynności procesowych w polskim postępowaniu cywilnym sięgają 2000 r., kiedy w Kodeksie postępowania cywilnego wprowadzono pierwsze zmiany zmierzające do stworzenia możliwości podejmowania czynności procesowych przy wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań technologicznych. W następnych latach przepisy procesowe stopniowo wzbogacano o kolejne regulacje pozwalające na dokonywanie określonych czynności procesowych elektronicznie. Źródłem szczególnie widocznych przeobrażeń w tej kwestii jest ustawa z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw², której zasadniczą część stanowi obszerna nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego będąca kolejnym etapem informatyzacji postępowania cywilnego. Wiele z przepisów tej nowelizacji odnosi się do problematyki wykorzystania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w celu dokonywania czynności procesowych w postępowaniu cywilnym. W tym zakresie zmianom uległa dotychczasowa regulacja pism procesowych, doręczeń, czynności dowodowych, posiedzeń jawnych oraz orzeczeń sądowych.

W tym miejscu warto nadmienić, że przedmiotem niniejszego opracowania uczyniono jedynie ten fragment nowelizacji, który dotyczy informatyzacji czynności procesowych, zarówno stron i uczestników postępowania, jak i organów sądowych, w obszarze postępowania rozpoznawczego. Należy jednak podkreślić, że nowelizacja z 10.7.2015 r. rozszerza informatyzację postępowania cywilnego także na postępowanie klauzulowe oraz egzekucyjne, dopuszczając w szczególności możliwość wykorzy-

stania nowoczesnych rozwiązań technologicznych również w odniesieniu do czynności egzekucyjnych i postępowania egzekucyjnego. Zagadnienia te nie należą jednak do zakresu tego opracowania.

Elektroniczne pisma procesowe

Nowelizacja z 10.7.2015 r. dokonała istotnej zmiany w zakresie dotychczasowej regulacji elektronicznych pism procesowych, realizując tym samym postulowany w literaturze³ kierunek dalszej informatyzacji polegający na wprowadzeniu rozwiązania pozwalającego na wnoszenie elektronicznych pism procesowych w każdym postępowaniu cywilnym. Do dnia wejścia w życie omawianej nowelizacji wnoszenie elektronicznych pism procesowych było bowiem dopuszczalne wyłącznie w przypadkach wyraźnie przewidzianych w przepisach szczególnych. Dotyczyło to pism wnoszonych w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz wniosków o wpis do KRS, wniosków o wpis do rejestru zastawów i wniosków o wpis do księgi wieczystej. Brak było jednak możliwości wnoszenia elektronicznych pism procesowych w innych postępowaniach. Zmiana tego stanu polega zaś na powierzeniu stronom (ich organom,

¹ Adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego. Autorka blisko sześćdziesięciu opracowań naukowych z zakresu postępowania cywilnego, wśród których istotną część zajmują liczne opracowania poświęcone problematyce informatyzacji postępowania cywilnego. Dorobek naukowy w tej dziedzinie obejmuje w szczególności pierwsze monograficzne opracowanie problematyki elektronicznych czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym, które otrzymało Nagrodę Forum Prawa Mediów Elektronicznych za najlepszą monografię dotyczącą nowych technologii.

² Dz.U. poz. 1311; dalej jako: nowelizacja z 10.7.2015 r.

³ Zob. J. Gołaczyński, Model informatyzacji postępowania cywilnego w nowym Kodeksie postępowania cywilnego, [w:] K. Markiewicz, A. Torbus (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego, Warszawa 2014, s. 391 i n.; K. Markiewicz, Informatyzacja postępowania cywilnego – *de lege lata* i *de lege ferenda*, [w:] K. Markiewicz, A. Torbus (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego, Warszawa 2014, s. 403 i n.

przedstawicielom ustawowym lub pełnomocnikom) dokonania wyboru pomiędzy dwoma równorzędnymi sposobami wnoszenia pism procesowych, tj. między metodą „tradycyjną” a sposobem opartym na funkcjonowaniu systemu teleinformatycznego (art. 125 § 2¹ KPC). *De lege lata* wykorzystanie systemu teleinformatycznego w celu wniesienia pisma procesowego nie jest już zatem zależne wyłącznie od wyraźnego upoważnienia wynikającego z przepisu szczególnego (np. art. 505³¹ i 694³ KPC), lecz może wynikać także z dobrowolnej decyzji uprawnionego podmiotu. W sferze decyzji uprawnionego podmiotu pozostaje nie tylko wybór wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, lecz również dopuszczalna rezygnacja z tego sposobu kontaktowania się z sądem (art. 125 § 2⁴ KPC).

Oświadczenie o wyborze lub rezygnacji z wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego składa się za pośrednictwem tego systemu. Oświadczenie to jest wiążące tylko w stosunku do osoby, która je złożyła (art. 125 § 2⁴ zd. 2 KPC). W ten sposób wybór oraz rezygnacja z wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wpływają na sytuację procesową strony przeciwnej, która według własnego uznania korzysta ze sposobu tradycyjnego lub z pośrednictwa systemu teleinformatycznego. Zastrzeżenie osobistego charakteru oświadczenia w kwestii elektronicznej formy pism procesowych oznacza również, że w wielu przypadkach nie znajdzie zastosowania ogólna reguła przesądzająca o skuteczności czynności względem innych osób, występująca choćby w warunkach pełnomocnictwa czy współuczestnictwa jednolitego. Tym samym zastrzeżenie o osobistym charakterze oświadczenia obejmującego wybór lub rezygnację z elektronicznej formy pism procesowych wyklucza przypadki, w których mogłoby ono mieć skutek wobec innych osób, zmuszając je do stosowania lub rezygnacji z wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Złożenie oświadczenia o wyborze wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego generuje obowiązek wnoszenia wyłącznie w ten sposób każdego pisma procesowego w danej sprawie (art. 125 § 2¹ KPC). Oświadczenie o wyborze składania pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego ma zatem charakter konkretny, wyraźnie ograniczony do określonej sprawy cywilnej. Wydaje się, że przez pojęcie sprawy, w ramach której oświadczenie o wyborze formy elektronicznej pozostaje wiążące, należy rozumieć ogół czynności dokumentowanych w jednych aktach prowadzonych pod jedną sygnaturą⁴. W każdej innej sprawie konieczne jest natomiast podjęcie i wyrażenie odrębnej decyzji w kwestii wyboru elektronicznej formy pism procesowych. Obowiązek wnoszenia każdego pisma wyłącznie w sposób elektroniczny

w ramach danej sprawy pozostaje aktualny do momentu potencjalnej rezygnacji z wykorzystywania systemu teleinformatycznego w celu wnoszenia pism procesowych. Analogiczny obowiązek istnieje również w przypadkach, w których przepis szczególny tak stanowi, przy czym ma on wówczas – wobec niedopuszczalności rezygnacji z tego sposobu wnoszenia pism procesowych – charakter obowiązku bezwzględnego.

Naruszenie obowiązku wnoszenia pism wyłącznie w formie elektronicznej – niezależnie od tego, czy korzystanie z systemu teleinformatycznego jest obligatoryjne, czy jest następstwem wyboru – prowadzi do bezskuteczności czynności dokonanej z jego pominięciem, o czym sąd musi pouczyć stronę jeszcze przed wniesieniem pisma. Ponadto, w razie faktycznego naruszenia tego obowiązku, przewodniczący albo referendarz sądowy ma obowiązek zawiadomić wnoszącego o bezskuteczności czynności. Czynność zawiadomienia jest dokonywana również za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, chyba że adresat skutecznie zrezygnował z pośrednictwa tego systemu dla celów doręczeń, co prowadzi do tradycyjnego sposobu doręczenia zawiadomienia.

Rozwiązanie przewidujące bezskuteczność czynności dokonanej z pominięciem systemu teleinformatycznego nie może mieć charakteru bezwzględnego, szczególnie wobec wystąpienia okoliczności uniemożliwiających dokonanie tej czynności elektronicznie. Z tego względu nowelizacja wprowadziła rozwiązanie wyraźnie przewidujące, że jeżeli złożenie pisma procesowego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie jest możliwe ze względów technicznych leżących po stronie sądu, zastosowanie znajdują przepisy regulujące kwestię przywrócenia terminu (art. 125 § 2³ KPC). Tylko taki mechanizm pozwala na skuteczne dokonanie czynności w razie wystąpienia problemów technicznych wykluczających możliwość dokonania jej elektronicznie, gdyż brak jest wówczas podstaw do wniesienia pisma drogą tradycyjną czy do przedłużenia terminu do wniesienia pisma procesowego o okres występowania awarii technicznej. Warto również podkreślić, że stosowanie przepisów regulujących problematykę przywrócenia terminu należy dopuścić nie tylko na wypadek zaistnienia problemów technicznych leżących po stronie sądu, lecz również w razie wystąpienia innych przyczyn wykluczających możliwość wniesienia pisma za pośrednictwem systemu, jako że art. 125 § 2³ KPC nie jest szczególnym unormowaniem natury derogacyjnej wobec art. 168 § 1 KPC⁵.

⁴ Zob. J. Gołaczyński, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego Komentarz*, Warszawa 2016, s. 140.

⁵ A. Torbus, [w:] A. Marciniak, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz – art. 1 – 366*, Warszawa 2016, s. 528.

Do pisma procesowego wnoszonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego należy dołączyć poświadczony elektronicznie odpis załączników (art. 128 § 2 KPC). Jednakże obowiązek ten dotyczy jedynie pism wnoszonych przez pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, gdyż tylko te podmioty mogą dokonywać elektronicznego poświadczenia odpisu dokumentu poprzez jego wprowadzenie do systemu teleinformatycznego (art. 129 § 2¹ KPC). Stąd też strony niereprezentowane przez żadnego ze wspomnianych profesjonalnych pełnomocników będą mogły złożyć załączniki właściwie tylko w postaci tradycyjnej (papierowej). Zmiany wprowadzone nowelizacją z 10.7.2015 r. otwierają co prawda możliwość złożenia takich załączników w postaci dokonanej przez notariusza elektronicznego poświadczenia zgodności odpisu dokumentu z okazanym oryginałem⁶, lecz z uwagi na stopień uciążliwości tego rozwiązania nie należy raczej oczekiwać jego nadmiernego upowszechnienia. Przewidziany w art. 129 § 2¹ KPC mechanizm elektronicznego poświadczenia odpisu dokumentu znajduje zastosowanie również w odniesieniu do uwierzytelnionego odpisu pełnomocnictwa, który należy dołączyć do pisma wnoszonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, który wcześniej nie złożył pełnomocnictwa i który dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (art. 126 § 3 KPC). Uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa wnosi się bowiem za pośrednictwem systemu.

Pismo procesowe wniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP (art. 126 § 5 KPC).

Pisma procesowe wnoszone w formie elektronicznej, analogicznie jak ich tradycyjne odpowiedniki, podlegają opłacie, jeżeli tylko przepis ustawy przewiduje jej pobranie. W odniesieniu do pism wnoszonych elektronicznie, wówczas gdy przepis szczególny przewiduje, że pismo może być wniesione wyłącznie w ten sposób, nowelizacja zachowała zasadę przyjętą uprzednio w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Stąd też znówelizowany art. 130 § 6 KPC przewiduje, że w takich przypadkach pismo wnosi się wraz z opłatą, a pismo wniesione bez opłaty nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu. Ustawodawca doprecyzował również, że w razie jednoczesnego wniesienia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego więcej niż jednego pisma podlegającego opłacie żadne z tych pism nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, jeżeli nie uiszczono opłaty w wysokości sumy opłat należnych od wszystkich pism. W przypadku wniesienia pisma podlegającego opłacie z naruszeniem wspomnianego obowiązku przewodniczący

zawiadamia wnoszącego pismo o bezskuteczności czynności (art. 130 § 7 KPC). Obowiązek uiszczenia opłaty wraz z wniesieniem pisma do sądu oraz konsekwencje jego niedochowania nie dotyczą jednak przypadku, gdy wnoszący pismo jest zwolniony z mocy prawa od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej należnej od tego pisma, a także w razie zwolnienia od tych kosztów przyznanego przez sąd lub w razie zgłoszenia wniosku o takie zwolnienie (art. 130 § 8 KPC). W odniesieniu do pism wnoszonych elektronicznie, wówczas gdy wykorzystanie systemu teleinformatycznego jest efektem wyboru uprawnionego podmiotu, ustawodawca nie wprowadził żadnych szczególnych regulacji, stąd też opłacenie pisma będzie się odbywało według dotychczasowych zasad ogólnych. Jeżeli zaś opłata nie zostanie uiszczona, to nie ma podstaw do przyjęcia bezskuteczności takiej czynności. W takich przypadkach przewodniczący wezwie wnoszącego, pod rygorem zwrócenia pisma, do opłacenia go w terminie tygodniowym (art. 130 § 1 KPC). Jeżeli jednak pismo wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, które nie zostało należycie opłacone, podlegałoby opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu, przewodniczący zwróci pismo bez wezwania o uiszczenie opłaty (art. 130² § 1 KPC).

Elektroniczne doręczenia

Nowelizacja z 10.7.2015 r. wprowadziła zasadnicze zmiany również w zakresie dotychczasowej regulacji doręczeń elektronicznych. Umożliwiła ona bowiem w postępowaniach prowadzonych w sposób tradycyjny nie tylko elektroniczne wnoszenie pism procesowych, lecz także dokonywanie tego typu doręczeń, które do tej pory ograniczone było wyłącznie do postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, postępowania uproszczonego, postępowania rejestrowego oraz elektronicznego postępowania upominawczego.

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 131¹ § 1 KPC obowiązek dokonywania doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego powstaje w dwóch przypadkach, które można określić mianem drogi elektronicznej obligatoryjnej

⁶ Na mocy nowelizacji z 10.7.2015 r., w art. 97 ustawy z 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 164 ze zm.) dotychczasową treść oznacza się jako § 1 i dodaje się § 2 w brzmieniu: „§ 2. Elektroniczne poświadczenie zgodności odpisu, wyciągu lub kopii z okazanym dokumentem notariusz opatruje bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Elektronicznego poświadczenia nie opatruje się pieczęcią notariusza”. W efekcie kolejnych zmian legislacyjnych, wprowadzonych na mocy ustawy z 5.9.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej (Dz.U. poz. 1579), przepis ten uzyskał następujące brzmienie: „Elektroniczne poświadczenie zgodności odpisu, wyciągu lub kopii z okazanym dokumentem notariusz opatruje kwalifikowanym podpisem elektronicznym”.

oraz fakultatywnej⁷. Po pierwsze, obowiązek dokonywania doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego powstaje zawsze, gdy istnieje obowiązek wnoszenia pism procesowych wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, gdyż tylko taką drogę dopuszczają obowiązujące przepisy (droga elektroniczna obligatoryjna). Należy wówczas uznać, iż elektroniczny sposób komunikacji jest dla wnoszącego pismo podmiotu normalnym sposobem komunikowania się, a ustawa wiąże z takim sposobem złożenia pisma skutek w postaci doręczenia elektronicznego. Po drugie, obowiązek taki powstaje również niezależnie od sposobu złożenia pisma (tradycyjnie czy też elektronicznie), jeżeli tylko dokonano uprzedniego wyboru elektronicznego wnoszenia pism (droga elektroniczna fakultatywna). W tych przypadkach należy uznać, że oświadczenie o wyborze takiej formy komunikowania się z organem procesowym zawiera dorozumianą zgodę na elektroniczne doręczanie korespondencji sądowej.

Nowe rozwiązanie, opierające się na powiązaniu wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego z jednoczesnym obowiązkiem otrzymywania tą drogą korespondencji sądowej, nie ma charakteru bezwzględnego. Ustawodawca przyjął bowiem, że każdy adresat, który dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, może zrezygnować z doręczenia elektronicznego przy jednoczesnym zachowaniu możliwości wnoszenia elektronicznych pism procesowych (art. 131¹ § 2¹ KPC). Możliwość rezygnacji została jednak wyraźnie ograniczona wyłącznie do przypadków, w których zastosowanie doręczeń elektronicznych jest efektem dokonania wyboru wnoszenia pism procesowych elektronicznie. Nie dotyczy to zatem tych przypadków, w których dokonywanie doręczeń elektronicznych jest konsekwencją obowiązku wniesienia pisma wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, gdyż przepis szczególny tak stanowi.

Artykuł 131¹ KPC nie normuje w sposób szczegółowy tego, jak przebiega doręczenie elektroniczne, ale przewiduje delegację dla Ministra Sprawiedliwości do tego, aby w porozumieniu z ministrem właściwym ds. informatyzacji określił, w drodze rozporządzenia, tryb zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym, za pomocą którego można wnosić pisma procesowe, z uwzględnieniem sprawności postępowania, ochrony praw stron postępowania oraz możliwości składania jednorazowo wielu pism. Na podstawie tej delegacji Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie z 20.10.2015 r. w sprawie trybu i sposobu dokonywania doręczeń elektronicznych⁸. Zgodnie z treścią tego rozporządzenia doręczenie pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego następuje przez jego umieszczenie w systemie w sposób umożliwiający użytkownikowi zapoznanie się z jego treścią za pośrednictwem konta. Odbiór pisma następuje przez pierwsze uwierzytelnienie

użytkownika na koncie po umieszczeniu doręczanego pisma w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe, chyba że zapoznanie się z jego treścią nie było możliwe z przyczyn związanych bezpośrednio z funkcjonowaniem tego systemu. Odbiór następuje zatem przez zalogowanie się użytkownika na koncie, niezależnie od tego, czy po zalogowaniu się adresat pisma zapoznał się z pismem, czy też nie.

Ustawodawca przewidział również sytuację, w której adresat nie dokonuje uwierzytelnienia, a co za tym idzie, nie odbiera w ten sposób kierowanych do niego pism. W razie braku uwierzytelnienia doręczenie elektroniczne będzie bowiem uznawane za skuteczne z upływem 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym (art. 131¹ § 2 zd. 2 KPC). Przyjęty przez ustawodawcę 14-dniowy termin nie jest przypadkowy, gdyż jest on odpowiednikiem podwójnego awizowania przesyłki w urzędzie pocztowym⁹ (jeżeli adresat nie odbierze pisma w ciągu siedmiu dni, po upływie tego terminu następuje powtórna próba doręczenia). Ustawodawca przyjął więc konstrukcję elektronicznego doręczenia zastępczego.

Po odebraniu pisma, a w przypadku nieodebrania pisma – po upływie 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym, na koncie użytkownika jest umieszczane automatycznie elektroniczne potwierdzenie odbioru korespondencji. Elektroniczne potwierdzenie odbioru korespondencji zawiera: oznaczenie doręczanego pisma, chwilę jego odbioru i użytkownika, któremu doręczono pismo, albo – w przypadku nieodebrania pisma – informację, że pismo uznano za doręczone w efekcie upływu 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym. W przypadku doręczenia elektronicznego pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji. Warto też mieć na uwadze, że w odniesieniu do doręczeń elektronicznych nie stosuje się przepisu art. 134 § 1 KPC, a więc zakazu dokonywania doręczeń w dni ustawowo uznane za wolne od pracy oraz w porze nocnej (art. 131¹ § 2 KPC). Dzieje się tak, gdyż logować się do elektronicznego biura podawczego będzie można z dowolnego miejsca, o dowolnej porze.

Z uwagi na specyfikę samych doręczeń elektronicznych, jak również ich skutków, każdego adresata doręczeń elektronicznych poucza się – przed uwierzytelnieniem użytkownika na koncie – o sposobie i skutkach dokonywania doręczeń elektronicznych.

W ścisłym związku z rozszerzeniem możliwości dokonywania doręczeń elektronicznych pozostaje zmiana

⁷ J. Gołaczyński, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego...*, s. 155.

⁸ Dz.U. poz. 1776.

⁹ Zob. T. Demendecki, *Doręczenia w procesie cywilnym*, Lublin 2015, s. 617.

art. 132 § 1¹ KPC. Nowelizacja tego przepisu znosi obowiązek dokonywania doręczeń bezpośrednich, wynikający z art. 132 § 1 KPC, w odniesieniu do pism wnoszonych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, podlegających doręczeniu adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu lub radcy Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, którzy dokonali wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Doręczenie bezpośrednie jest bowiem wówczas zbędne wobec tego, że pismo procesowe wprowadza się do systemu teleinformatycznego i jest ono doręczane stronom i ich pełnomocnikom w trybie art. 131¹ KPC¹⁰. Tym samym obowiązek dokonywania doręczeń w trybie art. 132 § 1 KPC musi istnieć nadal, gdy pismo wnoszone elektronicznie przez profesjonalnego pełnomocnika podlega doręczeniu pełnomocnikowi strony przeciwnej, który nie dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. W takim przypadku pismo należy doręczyć tradycyjnie, pamiętając o zamieszczeniu w treści pisma wnoszonego do sądu oświadczenia o doręczeniu odpisu pisma drugiej stronie albo o jego nadaniu przesyłką poleconą (art. 132 § 1 zd. 2 KPC).

Posiedzenia jawne na odległość

Z dniem wejścia w życie nowelizacji z 10.7.2015 r. regulacje działu I tytułu VI książki pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, obejmującego przepisy ogólne o czynnościach procesowych (art. 125–183), zostały uzupełnione o przepis pozwalający przewodniczącemu na przeprowadzenie posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość (art. 151 § 2 KPC). Wprowadzenie możliwości odbycia posiedzenia sądowego w ten sposób zmierza przede wszystkim do zracjonalizowania i obniżenia kosztów stawieństwa uczestników postępowania na posiedzeniach jawnych¹¹. Rozwiązanie to nawiązuje do art. 235 § 2 KPC, który pozwala na przeprowadzenie dowodu na odległość, jest jednak znacznie szersze, gdyż dopuszcza dokonywanie także innych czynności procesowych na odległość, w szczególności czynności pozwalających na udział w rozprawie uczestników przebywających w innym sądzie niż sąd orzekający¹².

Istota posiedzenia jawnego przeprowadzanego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość wiąże się z dopuszczeniem możliwości brania udziału w posiedzeniu sądowym oraz dokonywania w jego trakcie czynności procesowych w warunkach obecności w budynku sądu innego niż ten, przed którym odbywa się posiedzenie. Przeprowadzenie posiedzenia na odległość zawsze wymaga, aby wszystkie osoby uczestniczące w posiedzeniu jawnym znajdowały się w budynku są-

dowym, przy czym nie będzie to już bezwzględnie budynek tego samego sądu. Jeżeli zatem przewodniczący umożliwi udział w posiedzeniu jawnym osobom przebywającym w innym mieście, to będą one musiały udać się do tamtejszego sądu. Sądy łączą się przy pomocy usługi wideokonferencji. W tym celu wykorzystuje się infrastrukturę techniczną, w którą sądy zostały wyposażone w związku z wdrażaniem elektronicznego systemu rejestracji posiedzeń.

Przeprowadzenie posiedzenia jawnego na odległość wymaga nowego sposobu „uzewnętrzniania” przebiegu posiedzenia w stosunku do uczestniczących w nim osób. Dotychczas problem ten właściwie nie istniał, ponieważ wszystkie uczestniczące w posiedzeniu osoby znajdowały się w tym samym miejscu, co dawało im możliwość bieżącego i naocznego śledzenia jego przebiegu. Jeżeli jednak „rozdzielimy” posiedzenie pomiędzy dwa sądy, to konieczne jest zapewnienie możliwości obserwowania całego posiedzenia wszystkim jego uczestnikom. Przeprowadzenie posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość nie może bowiem wpływać ujemnie na możliwość przeprowadzenia tego posiedzenia w sposób „widoczny” względem zarówno stron (uczestników) postępowania, jak i publiczności. Dlatego też przebieg czynności procesowych jest transmitowany z sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie do miejsca pobytu uczestników postępowania oraz z miejsca pobytu uczestników postępowania do sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie, tak aby w obu tych punktach została zachowana możliwość śledzenia całości posiedzenia.

Przeprowadzenie posiedzenia jawnego na odległość ma charakter fakultatywny, gdyż decyzja w tym względzie należy do przewodniczącego. Jednakże, odnosząc nowe rozwiązanie do europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, należy podkreślić, że choć art. 151 § 2 KPC daje przewodniczącemu możliwość wyboru w kwestii przeprowadzenia posiedzenia jawnego na odległość, to w przypadku gdy przeprowadzenie rozprawy zostało uznane za konieczne, zgodnie z przepisami rozporządzenia (WE) Nr 861/2007 ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń¹³, należy przyjąć, że przeprowadzenie rozprawy w ten sposób będzie miało charakter obligatoryjny. Należy bowiem pamiętać, że art. 8 rozporządzenia 861/2007 został zmieniony w ten sposób,

¹⁰ J. Gołaczyński, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego...*, s. 159.

¹¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustaw – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, s.13 (druk sejmowy VII kadencji Nr 2678).

¹² S. Cieślak, *Elektroniczne czynności sądowe – perspektywy rozwoju*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, Warszawa 2016, s. 22.

¹³ Dz.Urz. UE L Nr 199, s. 1; dalej jako: rozporządzenie 861/2007.

że w miejsce dotychczasowej możliwości wprowadzony zostanie¹⁴ obowiązek przeprowadzania rozprawy z wykorzystaniem wszelkich odpowiednich środków technicznych porozumiewania się na odległość, takich jak wideokonferencja lub telekonferencja, dostępnych dla sądu państwa członkowskiego, w którym prowadzone jest postępowanie. Odstąpienie od przeprowadzenia rozprawy w ten sposób będzie możliwe wyłącznie, jeżeli – ze względu na szczególne okoliczności danej sprawy – wykorzystanie takich środków nie byłoby właściwe z punktu widzenia rzetelnego przeprowadzenia postępowania.

Elektroniczne orzeczenia sądowe

Wejście w życie nowelizacji z 10.7.2015 r. wiąże się również z zasadniczymi zmianami w zakresie elektronicznych czynności jurysdykcyjnych. Dotychczasowa informatyzacja tej kategorii procesowej, mająca podobnie jak w przypadku pism procesowych oraz doręczeń charakter fragmentaryczny¹⁵, uległa bowiem rozszerzeniu w związku z wprowadzeniem do Kodeksu postępowania cywilnego regulacji ujętej w treści art. 324 § 4 KPC. Zgodnie z tym przepisem w postępowaniu wszczętym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok może być utrwalony w systemie teleinformatycznym i opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym.

Przepis dotyczący elektronicznej formy wyroków znajduje odpowiednie zastosowanie także do nakazów zapłaty (innych niż nakaz wydany w elektronicznym postępowaniu upominawczym), postanowień sądu i referendarza oraz do zarządzeń przewodniczącego (art. 353², 361, 362 oraz 362¹ KPC). Brakuje też przeszkód do odpowiedniego zastosowania art. 324 § 4 KPC do postanowień wydawanych w innych postępowaniach cywilnych niż proces, uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego, na podstawie art. 13 § 2 KPC¹⁶.

Elektroniczna forma orzeczenia sądowego ma charakter fakultatywny. Ostateczna decyzja w kwestii sposobu utrwalenia orzeczenia należy bowiem do sądu, przewodniczącego lub referendarza sądowego. Dopuszczalność podjęcia decyzji w kwestii utrwalenia orzeczenia w systemie teleinformatycznym została uzależniona jedynie od wszczęcia postępowania za pośrednictwem takiego systemu.

Elektroniczne czynności dowodowe

Na koniec warto również wspomnieć o zmianach, jakie nowelizacja z 10.7.2015 r. wprowadziła w zakresie dotychczasowej regulacji elektronicznych czynności dowodowych (art. 235 § 2 KPC). Zmiany te nie mają natury systemowej, gdyż przepisy obowiązujące w tym zakresie były już możliwie najpełniejszym ujęciem w obszarze elektronicznych

czynności procesowych w postępowaniu cywilnym, lecz stanowią reakcję na niedoskonałości, jakie dostrzeżono w praktyce ich stosowania. Pewnym mankamentem okazał się bowiem wymóg przeprowadzenia dowodu w obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego. Wymóg ten z jednej strony niepotrzebnie ograniczał sprawność elektronicznych czynności dowodowych, których każdorazowe przeprowadzenie wymagało bezwzględnej obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego. Z kolei z drugiej strony niepotrzebnie obciążał on obowiązkami sądy i referendarzy. Rola sądu wezwanego, względnie referendarza sądowego, miała bowiem charakter wyłącznie pomocniczy i sprowadzała się jedynie do przeprowadzenia czynności o charakterze techniczno-organizacyjnym¹⁷, które mogłyby wykonać inny podmiot, niebędący organem sądowym.

Dlatego też, na mocy nowelizacji z 10.7.2015 r., doszło do eliminacji z treści art. 235 § 2 KPC zdania drugiego, wymagającego obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego. Brak takiego zastrzeżenia w aktualnej regulacji elektronicznych czynności dowodowych nie oznacza oczywiście, że referendarz sądowy lub też sąd wezwany utracili możliwość wspomaganie sądu orzekającego przy przeprowadzaniu dowodu na odległość, lecz że poza referendarzami oraz sędziami sądu wezwanego możliwość taką uzyskały inne podmioty (np. zatrudniony w sądzie informatyk albo inna osoba zajmująca się wyposażeniem technicznym). Zmiana w treści art. 235 § 2 KPC złagodziła zatem wymogi konieczne do przeprowadzenia dowodu na odległość przez rozszerzenie katalogu podmiotów mogących wspomagać sąd orzekający.

Podsumowanie

Analiza zmian wprowadzonych na mocy nowelizacji z 10.7.2015 r. pozwala na stwierdzenie, że informatyzacja czynności procesowych w postępowaniu cywilnym wkracza w zupełnie nowy etap. Wprowadzone zmiany odbiegają bowiem od dotychczasowego modelu informatyzacji czynności procesowych, który (z wyjątkiem elektronicznych

¹⁴ Zmiana ta, wprowadzona na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2421 z 16.12.2015 r. zmieniającego rozporządzenie (WE) Nr 861/2007 ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń oraz rozporządzenie (WE) Nr 1896/2006 ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L Nr 341, s. 1–13), znajdzie zastosowanie od 14.7.2017 r.

¹⁵ Więcej zob. A. Kościółek, Elektroniczne czynności procesowe – wczoraj, dziś i jutro, [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, L. Błaszczak (red.), Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy, Sopot 2016, s. 406–407.

¹⁶ S. Cieślak, Elektroniczne czynności sądowe..., s. 24.

¹⁷ G. Kopczyński, Przesłuchanie świadka na odległość w polskim procesie karnym, Acta Universitatis Wratislaviensis, Przegląd Prawa i Administracji 2005, t. 72, s. 225.

czynności dowodowych) charakteryzował się rozwiązaniami selektywnymi, sprowadzającymi się przede wszystkim do nielicznych przypadków dopuszczenia możliwości elektronicznego przeprowadzenia konkretnych czynności w konkretnych postępowaniach. Nowe regulacje sprawiają, że proces informatyzacji czynności procesowych przestaje mieć charakter wyspowy, a więc odnoszący się wyłącznie do wybiórczo określonych typów postępowań i czynności, a zaczyna nabierać charakteru kompleksowego. Rozwiązanie takie należy uznać za pozytywny, ale również konieczny przejaw modernizacji postępowania cywilnego. Na jego

ostateczną ocenę należy jednak poczekać do czasu praktycznego wdrożenia wprowadzonych rozwiązań legislacyjnych. Należy bowiem pamiętać, że na mocy art. 20 nowelizacji z 10.7.2015 r., w okresie trzech lat od jej wejścia w życie, dokonanie wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe oraz dalsze wnoszenie tych pism za pośrednictwem tego systemu – a tym samym szerszy zakres zastosowania elektronicznych doręczeń oraz orzeczeń – jest dopuszczalne, jeżeli ze względów technicznych, leżących po stronie sądu, jest to możliwe.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, informatyzacja, elektroniczne czynności procesowe, nowelizacja z 15.7.2015 r.

Electronic procedural acts in civil proceedings in the light of changes under the act of 10 July 2015

The civil procedural law is constantly changing due to computerization of justice. This process especially includes computerization of procedural acts taken in the civil proceedings, transforming them into electronic acts. The article presents the use of modern technology in relation to procedural acts in civil proceedings in the light of recent legislative amendments, which entered into force on the 8 September 2016. Many of its provisions relate to the issue of the electronic procedural acts, introducing substantial changes especially in the field of pleadings, services of a writ, evidence collection, court sessions and judgments, which are analyzed in this article.

Key words: civil proceedings, computerization, electronic procedural acts, legislative changes, the act of 10 July 2015.

Teksty Ustaw Becka

Zamów: tel. 22 31 12 222, www.ksiegarnia.beck.pl